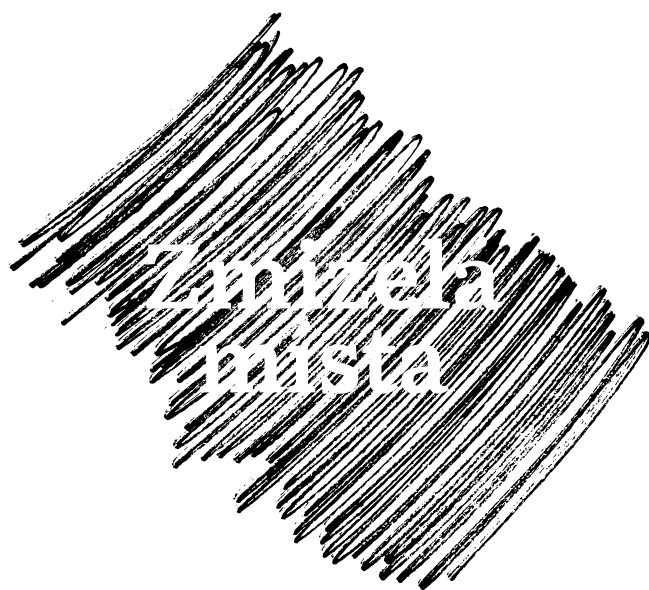

Klára Houšková

Zmizelá místa

Zaniklé obce a osady v Čechách a na Moravě

Sen o dobách minulých

Jedu se podívat na další zaniklou vesnici. Na silnici kulatá značka zákazu vjezdu. Dál jdu tedy po svých. Silnice se postupně mění na travnatou cestu a i ta je zarostlá vysokou trávou. Je málo používaná.

Po pěti kilometrech jsem na místě. Místo bývalé osady prozrazuje jen křížek nad cestou, zarostlý trávou. A přece je u něj svíčka, kterou nedávno někdo přinesl a zapálil. Chodí sem tedy občas lidé. Možná potomek někoho, kdo se tady narodil, žil zde... Anebo jen vandrák, podobně jako já, z nostalgie.

Cestu po chvíli křížuje jiná cesta, vede do lesa. Na jedné straně je pole a na té druhé louka, místy přerušená skupinkou keřů, stromů. Už vím, že kdybych zapátrala pod keři a stromy, rozhrábla vysoké koprivy, možná bych našla malé zbytky ruin domů. Nebo polopropadlý sklep. Nebo kus rozbitého rezavého hrnce či střep z talíře, hrníčku. Nebo aspoň prastarou pokroucenou jablůň či švestku.

Usedám na kámen a odpočívám, po chvíli se mi začnou klížit oči. Všechno je takové tiché a nehybné...

A najednou je to všechno jinak. Po cestě slyším drkotat kola, něco sem jede. Ale cesta je úplně jiná. Čistá, pevná, štěrková. Rozhlížím se kolem. Sedím na návsi uprostřed vesnice, kolem jsou bílé venkovské domky, u některých je zahrádka, jinde jen volné prostranství.

A již je tu koňský povoz, který jsem slyšela. Dojel k největšímu stavení, pěknému bílému statku. Zastaví u hezké malované brány. Hospodář v placaté čepici na hlavě seskočí a otevírá bránu, aby mohl vůz, až nahoru naložený senem, vjet do dvora. Ven vyjde mladá paní s plačícím miminem v náručí a v patách za ní malý hošík v krátkých kalhotách a jednou šikmou kšandou. Něco volá na tátu, ale ten na něj nemá čas.

U vrátek do statku stojí dřevěná lavička a na ní sedí starý hospodář, v ruce má dýmku a pokuřuje. Koušek dál se batolí hejno hus. Na vzdálenější straně návsi, u rybníčku, si povídají dvě sousedky v šátcích a zástěrách. Vtom uslyším zvuk zvonů. Line se z kostelíku vpravo ode mě. Podle denní doby asi klekání.

A ty zvony zvoní v mé hlavě stále, i když už jsem se probrala a kolem mne není nic než zarostlá cesta a malý litinový křížek. Zážitek trval krátce, o to byl intenzivnější. Chtěla bych se tam vrátit. Vidět, co bylo dál, kdo bydlel v těch ostatních domech, co vyrostlo z toho malého kluka s jednou kšandou. A vůbec. Podívat se do historie. Být u toho a vidět, jak to bylo dřív. Jenže to nejde. Leda tak ve snu.

Minulost nám může částečně zprostředkovat dobrý film, pěkná kniha, návštěva muzea, návštěva historických míst. Anebo míst, kde něco dříve bylo a teď už není. A to vyžaduje dávku představitosti. Ale je to krásné objevování. Je plné záhad, překvapení, nostalgie a poznání.

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno. Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou bez souhlasu nositele práv zakázány.

Klára Houšková

Zmizelá místa

Zaniklé obce a osady v Čechách a na Moravě

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

obchod@grada.cz, www.grada.cz

tel.: +420 234 264 401

jako svou 9342. publikaci

Odpovědná redaktorka Alice Zavadilová

Obálka Rado Bielený

Sazba a grafická úprava Rado Bielený

Jazyková korektura Pavlína Zelníčková

Fotografie – archiv autorky

Počet stran 374

První vydání, Praha 2024

Vytisklo TISK CENTRUM s. r. o., Moravany u Brna

© Grada Publishing, a.s., 2024

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2024

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-271-7415-7 (pdf)

ISBN 978-80-271-5295-7 (print)

**Poděkování patří paní redaktorce Evě Škrabalové za to,
že se mě ujala, dále mojí rodině a zejména mému manželovi,
který se mnou obětavě přestál všechny cesty a i jinak mi pomáhal.**

Obsah

Sen o dobách minulých

Proč se zabývat zaniklými místy,
kde byl dříve život?

Středočeský kraj

Lidice (Liditz)
Pecínov
Nový Dvůr (Neuhof) a Václav
Bolemír Nebeský
Lázně Boží Voda u Mladé Boleslavi
Sluneční lázně Houštka
Mladá
Aldašín a další zaniklé obce v okolí
Stará Dubá a Odranec
Dolní Kralovice (Unter Kralowitz),
Horní Kralovice
Libčice (Lipšitz), Žibřidovice (Zibridowitz)

Jihočeský kraj

Maříž (Maires)
Leštnice (Lexnitz)
Pfaffenschlag
Košťálkov (Gottschallings)
Košlák (Kockschlag)
Kuní (Kain)
Dětříš (Dietreichs)
Pernárec (Bernhards)
Staré Hutě (Althütten)
Romava (Romau)
Nové Mlýny (Neumühl)
Nová Ves, také Najdorf
(Kösslersdorf, Neudorf)
Kunšach (Gundsachsen)
Krabonoš (Zuggers)
Mýtiny, také Kropšlák (Kropfschlag)
Veverčí (Piberschlag, také Biberschlag, Piber)
Křčín (Gritschau)
Jaroslavice (Jaroslawitz), Pardovice
Temelín – Knín, Březí, Křtěnov, Podhájí
Knín (Kmin)
Březí
Křtěnov
Podhájí
Pohoří na Šumavě (Buchers)
Pavlína (Paulina)
Mladoňov (Lodus)
Mikoly (Miggolz)

3	Cetviny (Zettwing)	56
	Mikulov (Böhmdorf)	57
10	Hodonice, také Hodenice, Nižší nebo Dolní Hodenice (Hodenitz)	58
12	Herbertov (Gerbertschlag)	59
14	Přibyslavov, také Dolní Kamenná (Unter Steindörfel), Zbraslav, také Horní Kamenná (Ober Steindörfel)	60
17	Radvanov (Raifmass)	61
18	Hodslav (Hatzles), také Haclov	62
19	Cipín (Zippendorf)	62
20	Pasovary (Passern)	63
21	Velislavice (Veslavice) (Weislowitz)	64
23	Dolní Vltavice (Untermoldau)	64
24	Rychnůvek, též Německý Rychnov (Deutsch Reichenau Bei Briedberg)	66
25	Svatý Tomáš a Vítkův hrádek (Sankt Thomas)	67
31	Zadní Zvonková (Hinterglöckelberg)	69
32	Pašijové divadlo v Hořicích (Passionspielhaus Höritz)	71
34	Svíba (Schwiebgrub), také Švíba	74
35	Lštín (Irresdorf)	74
35	Hostínov (Hossen), též Hostinov	75
36	Skalná (Pingetschlag), také Skalné	75
37	Boletice (Polletitz)	76
37	Třebovice (Siebitz)	77
38	Křižovice (Krisowitz, též Kschischowitz nebo Křižowitz)	77
38	Vyšný, dříve Mísava (Miesau)	78
39	Mošna (Jandles)	79
40	Cudrovice (Zuderschlag)	79
43	Na Spálenci (Brandhäuser)	80
43	Nové Údolí (Neuthal)	81
43	Radvanovice (Schillerberg)	82
44	Kamenná Hlava (Steinköpfelhäuser)	83
45	Mlaka (Moorhäuser)	84
46	Krásná Hora (Schönberg)	84
47	Polka (Elendbachl)	85
48	Březová Lada (Birkenhaid)	86
49	Nový Svět (Neugebau, Neue Welt)	87
49	Bučina, dříve Buchet (Buchwald)	88
50	Chaloupky (Hüttel, později Hüttl)	89
51	Knížecí Pláně (Fürstenhut)	90
51		
52		
54	Plzeňský kraj	92
55	Ždánov (Zosum)	94
55		

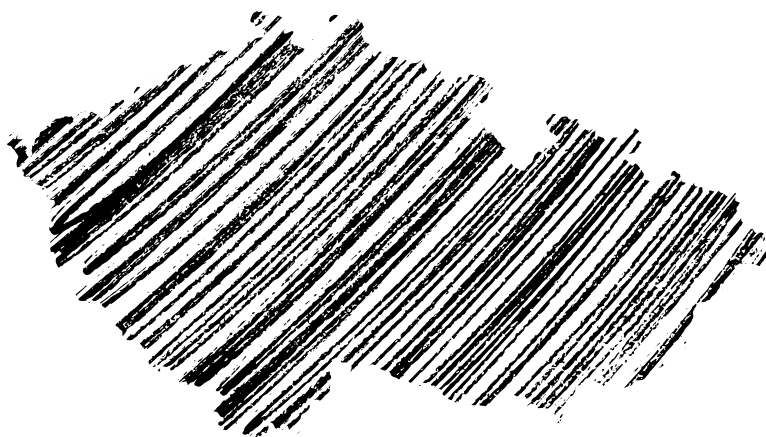
Václavíkova pila (Sägewerk Franz Watzlawick)	94	Stoupa (Alt Pocher), také Starý Pocher	143
Buzošná (Riesenbach)	95	Arnoštova leštírna	143
Zhůří u Rejštejna (Haidl)	96	Nová Knížecí Huť (Neue Fürstenhütte)	144
Horky (Seckerberg)	97	Zlatý Potok (Goldbach)	145
Velký Bor (Grosshaid)	98	Frauenthal (Hochofen)	145
Hauswaldská kaple (Hauswaldkapelle)	98	Pavlův Studenec (Paulusbrunn)	146
Zelenohorská Huť (Grünbergerhütte)	100	Hraničná (Hermannsreith)	148
Hůrka (Hurkenthal)	100	Lučina (Sorghof)	149
Skelná (Glasserwald)	102	Caltov (Zaltau)	149
Rovina (Ebene)	103	Vítovice (Wiedowitz)	150
Dobrá Voda (Gutwasser)	104	Záhoří (Sahorsch)	151
Žezulka (Scheschulkahof)	106	Výškovice (Wischkowitz)	151
Paseka (Holzschlag)	107	Krasíkov – Švamberk (Schwanberg)	153
Zhůří (Haidl Am Ahornberg)	108	Račín (Ratschin)	155
Křižkov (Kreuzwinkel)	110	Umíř (Umirschan)	156
Červené Dřevo (Rothenbaum)	111	Těžký život lidí v Brdech	157
Liščí (Fuchsberg)	112	Kolvín (Kolwin)	157
Myslív (Schneiderhof)	113	Padrt (Padert)	158
Bystřice (Fichtenbach)	115	Záběhlá	158
Lísková (Haselbach)	116	Karlovarský kraj	160
Lučina (Grafenried)	118	Dřevohryzy (Zeberheisch) a Röllery	
Úpor (Anger)	120	mlýn (Röllermühle)	162
Pila (Seeg)	121	Vysočany, okr. Tachov (Wischezahn)	163
Mýtnice (Mauthaus)	121	Svatý Vojtěch (Sankt Adalbert)	164
Lískovec (Haselberg)	122	Cech Svatého Víta (St. Veit Zeche)	165
Křížová Huť (Kreuzhütte)	122	Slatina (Lohhäuser)	166
Korytany (Rindl)	123	Háj (Grafengrün)	167
Mostek (Schwanenbrückl)	125	Boden	168
Liščí Hora (Fuchsberg)	126	Krásná Lípa (Schönlind) na Chebsku	169
Novosedly (Neubau)	127	Horní Pelhřimov (Ober Pilmersreuth)	170
Valdorf (Walddorf)	127	Horní Hraničná (Ober Kunreuth)	171
Pleš (Plöss)	128	Pomezná (Markhausen)	172
Václav (Wenzelsdorf) a součást vsi Rabov (Rappauf), zvaná též Winkel nebo Hütte	130	Rybáře (Fischern)	173
Ruštejn (Ruhstein)	130	Dubina (Eichelberg)	174
Büggellohe	131	Horní Paseky (Oberreuth)	174
Svatá Apolena	132	Újezd (Mähring) u Krásné u Aše	175
Bohuslav (Wusleben)	133	Výspa (Dürngrün)	177
Pořejov (Purschau)	134	Lipnice (Littnitz nebo Litnitz)	178
Bažantov (Wosant)	136	Studánka (Schönbrunn)	179
Pastvina (Helldroth)	137	Rovná (Ebmeth)	180
Hraničky (Reichenthal)	138	Krásná Lípa (Schönlind) na Sokolovsku	181
Nové Domky (Neuhäusl) – kostel	138	Bystřina (Reichenbach)	183
Střeble (Ströbl)	139	Vranov (Frohnau)	184
Jedlina (Neu Losimthal), také Nový		Město Čistá (Lauterbach Stadt)	185
Losimtal	140	Smrkovec (Schönficht)	188
Zahájí (Waldheim)	141	Žitná (Rockendorf)	189
Nové České Domky (Böhmisch Neuhäusl), také České Domky	142	Lazy (Perlsberg)	191
		Pěčkovice (Peschkowitz)	192
		Skoky (Mariastock)	192

Martice (Marotitz)	196	Hrdlovka (Herrlich)	251
Oblast Doupova	197	Pokrok	252
Doupov (Dupppau)	197	Radovesická výsypka	252
Tis u Luk (Tiess)	199	Hetov (Hetau)	252
Březina (Pirk)	199	Radovesice (Radowesitz)	253
Dolní Valov (Unter Wohlau)	200	Dřínek (Trinka)	255
Činov (Shönnau)	200	Lyskovice (Liskowitz)	256
Svatobor (Zwetbau)	200	Kocourkov (Katzendorf)	256
Popov (Pfaffengrün)	202	Staré Verneřice (Alt Wernsdorf)	257
Plešivec (Kaff)	203	Hajniště (Hegeholz)	258
Vršek (Werlsberg)	204	Pod Bukovou horou – Vitín, Stará	
Ryžovna, Rýžovna, Sejfy (Seifen)	205	Homole, Velké Stínky, Horní Šebířov	258
Háje, Luhy, Pila	207	Vitín (Wittine)	258
Háje (Zwittermühl)	207	Stará Homole (Alt-Hummel)	259
Luhy (Jungenhengst)	208	Velké Stínky (Gross Zinken)	260
Pila (Brettmühl)	209	Horní Šebířov (Ober-Rzebirze)	260
Bludná (Irrgang) a Scherbrovy		Starosti (Sorge)	261
Domky (Scherberhäuser)	210	Sluková (Sneppendorf)	261
Jelení (Hirschenstand)	211	Dolský mlýn (Grundmühle)	262
Chaloupky (Neuhaus)	213	Světlík (Lichtenberg)	264
Rolava (Sauersack)	214	Šternberk u Brtníků (Sternberg bei Zeidler)	265
Nancy	216	Zadní Doubice (Hinterdaubitz)	266
Hraničná (Markhausen) okres Sokolov	217	Zadní Jetřichovice (Hinterdittersbach)	267
Vrch (Hüttmesgrün)	218	Fukov (Fugau)	268
Borek (Haidles)	219	Prosmyky (Prossmik)	271
		Prachová	273
Ústecký kraj	220		
Zámek Vintířov (Winteritz Schloss)	222	Liberecký kraj	274
Mikulovice (Niklasdorf)	223	Malá Javorská (Klein-Jabern, Kleinjober)	276
Úhošť (Burberg)	224	Havraní (Rabenstein)	276
Verněřov (Wernsdorf)	226	Oblast Ralska	278
Königův Mlýn (Königsmühle)	228	Černá Novina (Schwarzwald)	279
Nová Víska (Neudörfel)	229	Dvůr Medný (Mednayhof)	279
Rusová (Reischdorf)	230	Česká Novina (Dolní Novina)	
Přísečnice (Pressnitz)	231	(Böhm. Neuland)	279
Pohraniční (Reitzenhain)	235	Holičky (Hultschken)	280
Kienhaid	237	Horní Krupá (Ober Krupai)	280
Stráž (Tschoschl)	238	Kuřivody (Hühnerwasser)	281
Menhartice (Märzdorf)	239	Jablonec (později Jabloneček) (Gablonz)	282
Vysočany (Wissotschan)	240	Štěrbovna (Štěrbovina) (Sherben)	283
Krušné hory – Pastviny, Žebrácký roh,		Vysoký (Hohenwald)	284
Mackov, Vilejšov, Fláje	241	Kristiánov (Christiansthal)	285
Pastviny (Grünwald)	241	Český ráj – Nouzov, Radeč, Bukovina	286
Žebrácký roh	242	Nouzov (Nausov)	286
Mackov (Matzdorf nebo Keil – Klín)	242	Radeč (Radecz)	287
Vilejšov nebo také Nová Ves u Oseka		Bukovina (Bukowina)	287
(Willersdorf či Neudorf)	243		
Fláje (Fleyh)	242	Královéhradecký kraj	288
Most (Brüx)	244	Bystřice (Klinge)	290
Libkovice (Liquitz)	248	Sklenářovice (Glasendorf)	291

Vernířovice, též Verněřovice, Verneřice (<i>Wernsdorf</i>)	292	Medlice (Mödlitz), Kerhartice, Slezská a Moravská Harta	348
Rennerova bouda (<i>Rennerbaude</i>)	293	Jánské Koupele (<i>Bad Johannisbrunn</i>)	349
Debrné (<i>Döberle</i>)	295	Herčivald, též Lesy (<i>Herzogwald</i>)	351
Libná (<i>Liebenau</i>)	296	Tamovice	352
Domkov	297	Karvinná (<i>Karwin</i>)	354
Benátky (<i>Benatek</i>)	298	Zlínský kraj	359
Neratov (<i>Bärnwald</i>)	298	Vařákovy Paseky	361
Pardubický kraj	302	Ploština	362
Ležáky	304	Pepčín	363
Muzlov (<i>Musslau</i>)	306	Fleury – Francie	365
Královec (<i>Königsberg</i>)	307	Literatura	368
Vysočina	308	Rejstřík	371
Zahrádka	310		
Leskovice	312		
Jihlavská synagoga	314		
Dukovany – Skryje, Lipňany, Heřmanice	315		
Skryje (<i>Skree</i>)	315		
Lipňany (<i>Lippian</i>)	316		
Heřmanice (<i>Herzmanic</i>)	317		
Jihomoravský kraj	318		
Ječmeniště (<i>Gerstenfeld</i>)	320		
Mušov (<i>Muschau</i>)	320		
Olomoucký kraj	323		
Javoříčko	325		
Štolnava – Prameny (<i>Stollenhau</i>)	326		
Hraničky (<i>Gränzdorf</i>)	328		
Zastávka (<i>Stillstand</i>)	329		
Hřibová (<i>Pilzberg</i>)	330		
Pavlinka (<i>Pavlinaburg</i>), Johanka (<i>Johannaburg</i>), Annín (<i>Annaberg</i>)	331		
Pavlinka	331		
Johanka	331		
Annín	331		
Bělá (<i>Seibersdorf</i>)	332		
Město Libavá (<i>Stadt Liebau</i>)	333		
Stará Voda (<i>Altwasser</i>)	334		
Kyjanice (<i>Kianitz</i>), Zákřovský žalov	338		
Símře	339		
Moravskoslezský kraj	341		
Osoblaha (<i>Hotzenplotz</i>)	343		
Pelhřimovy, též Moravské Pelhřimovy, Poruba (<i>Mährisch-Pilgersdorf</i>)	344		
Hutov (<i>Hutdörfel</i>)	346		
Karlovec (<i>Karlsberg</i>)	347		

**Proč se zabývat zaniklými místy,
kde byl dříve život?**

Naše země je plná krásných míst, která si můžeme kdykoli prohlédnout. Hrad, zámky, přírodní krásy, technické památky, města... a mnohé další. Většinou jsou popsány v literatuře, mluví nebo píše se o nich v médiích, jsou všeobecně známá. Fungují, žijí v nich lidé.

O poznání hůře jsou na tom místa, která kdysi bývala také známá, bydleli v nich lidé nebo se do nich jezdili rekreovat, ale dnes už neexistují. Důvody zániku jsou různé. Nejčastěji jsou jimi vysídlení po roce 1945 nebo zřízení hraničního pásma. Mnoho lokalit však zaniklo i následkem vzniku vojenských výcvikových prostorů, stavby vodních nádrží, těžby surovin či kvůli živelním pohromám; některé byly zničeny nacistickým Německem.

O většině těchto míst už se tolik nepíše, pomalu upadají v zapomnění. Zarůstají vegetací a mizejí z krajiny i z myslí lidí. A přece zde kdysi býval rušný život; v některých případech to dokonce není ani tak dávno.

Rodáci, pamětníci nebo jejich potomci stále ještě žijí a občas se vracejí na místa, kde vyrůstali nebo o nichž jim předkové vyprávěli. Některá místa ožívají, vrací se do nich život třeba v podobě rekreantů či v rámci dobročinných projektů (Neratov)... Jinde se obnovují kapličky, křížky, aleje, stavějí se památníky, udržují se staré hřbitovy. Někde si návštěvník může přečíst na informačním panelu, kde se nachází a co tam dříve stávalo, nebo aspoň na malé turistické ceduli zjistit jméno lokality.

Jsou ale i místa, kde dnes nenajdeme vůbec nic. Taková se i těžko hledají. Budovy byly často srovnány se zemí, studny zasypány a v lepším případě vidíme v krajině skupinky stromů a křoví, což bývá znakem bývalého osídlení.

Velký kus práce odvedli v tomto směru tvůrci a přispěvatelé webu Zaniklé obce, kteří přehledně mapují veškeré zaniklé lokality, přidávají dostupné informace, fotky a zejména užitečný údaj, GPS souřadnice. Tyto webové stránky byly velkým pomocníkem i při psaní knihy, kterou právě držíte v ruce.

Některá zaniklá místa – zdaleka však ne všechna – jsme navštívili a v této knize vám je představíme. Pokusili jsme se o to, aby jejich výběr byl pestrý, co se polohy v rámci ČR i důvodu jejich zániku týká. Jsou zastoupeny všechny kraje u nás, pouze Prahu vynecháváme, protože se domníváme, že o Praze existuje dostatek jiných publikací, které se tématu věnují podrobněji.

Každé místo, každá vesnice má svůj příběh, svoji historii. Mnohdy jsou to příběhy smutné. Pokud byly zachyceny, zapsány, můžeme se dozvědět, jak se tehdy lidem žilo. Díky tomu v našich představách vesnice znovu ožívají a my se dokážeme tak trochu vrátit zpět alespoň ve vzpomínkách. A sami sebe tak obohatit poznáním části naší historie.

Středočeský kraj ^(STČ)

Tento kraj je vnitrozemský, nebyl zde vojenský prostor (Brdy sem zasahovaly jen částečně) ani zde neprobíhala těžba. Z toho důvodu tu nenajdeme tak velký počet zaniklých osad.

Pod slapskou přehradou bylo pohřbeno několik osad nebo samot, z nichž často zbylo pouze několik výše položených domů. Pro pestrost jsme vybrali i několik zaniklých sídel staršího data. Najdeme zde mimo jiné asi nejznámější českou zaniklou vesnici – Lidice.

1 Lidice (Liditz)

Vesnice leží 1 km jižně od Buštěhradu, přibližně 8 km na východ od Kladna, 20 km západně od Prahy. Její smutný osud je obecně známý, celý svět obletěla za druhé světové války zpráva o vypálení Lidic a povraždění jejich obyvatel nacisty.

První písemná zmínka o vsi pochází z kroniky zbraslavského opata Petra Žitavského. Kolem roku 1300 ji vlastnil pražský měšťan Pavlík. Farní kostel sv. Martina stál v Lidicích už od roku 1352. Za husitských válek byl poničen, poté obnoven a opět zničen za třicetileté války. Velkovévodkyně Marie Anna Toskánská dala postavit nový, barokní chrám v roce 1729. V roce 1713 je poprvé zmiňována lidická škola. V této době ji navštěvovalo 127 dětí. Měla dokonce ústřední topení, byla to patrně první škola tohoto druhu v Čechách. Roku 1824 byla postavena nová, jednopatrová škola.

Blízkost Kladna a jeho průmyslu znamenala pro vesnici zejména ve druhé polovině 19. století rozvoj a příliv nových obyvatel. V roce 1848 zde stálo 33 domů s 270 obyvateli, v roce 1890 tady bylo už 50 domů a 506 obyvatel. V roce 1932 bylo v obci evidováno 512 obyvatel. Stála zde pošta, 3 hostince, 3 obchody smíšeným zbožím, trafika, obchod s uhlím, mlýn. Bylo zde 8 rolníků, kovář, kolář, krejčí, obuvník, povozník. Hodně lidí pracovalo v dolech nebo v hutích na Kladně. Vesnice žila poměrně poklidným životem až do druhé světové války.

Ve snaze potlačit vzrůstající protifašistický odboj Němci v září 1941 jmenovali do funkce zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Za krátkou dobu jeho působení bylo zatčeno 5 000 protifašistických odbojářů, stanné soudy pracovaly naplno a docházelo i k vraždám bez soudu. Teror a atmosféra strachu byly všudypřítomné. Tehdy československá exilová vláda v Londýně naplánovala atentát na Heydricha. Ten provedli 27. 5. 1942 českoslovenští parašutisté Jan Kubiš a Jozef Gabčík z výsadku Anthropoid. Heydrich na následky zranění zemřel.

Poté se nacistický teror ještě vystupňoval. I přes popravy stovek lidí a rozsáhlé razie se nepodařilo dopadnout pachatele atentátu.

Nacisté se rozhodli k neslýchané zastrašovací akci – vyhladit celou vesnici. Nejasný dopis zaměstnankyni slánské továrny na baterie, zadržený spolujednatel F. Pálou, vyvolal u kladenského gestapa podezření na spojitost atentátu s rodinou Horákových v Lidicích, protože jejich syn byl příslušníkem čs. vojska ve Velké Británii. Nebyly nalezeny žádné kompromitující materiály, zbraně ani vysílačka, přesto Němci potřebovali najít obětího beránka, uskutečnit pomstu. A tu se rozhodli vykonat na nevinných obyvatelích obce Lidice. K. H. Frank, v naději, že se stane příštím říšským protektorem, se rozhodl ukázat „různý postup“ a při Heydrichově pohřbu v Berlíně 9. června osobně Hitlerovi předložil svůj záměr. Okamžitě obdržel souhlas. Lidice měly být vypáleny a srovnány se zemí, dospělí muži zastřeleni, ženy uvězněny v koncentračních táborech a děti dány na „náležité vychování“.

Navečer 9. června byly Lidice obklíčeny jednotkami wehrmachtu a německé policie, nikdo nesměl vesnici opustit. Starosta musel vydat veškeré obecní cennosti a obyvatelé byli po půlnoci vyváděni ze svých domovů. Muže starší 15 let shromáždili ve sklepech a chlévě Horákovy statku. Ženy s dětmi nahnali do místní školy. Ráno 10. června byly zdi stodoly v sousedství Horákovy statku obloženy slamnými a matracemi (kvůli odraženým střelám). Muže vyváděli ve skupinách po 5 a posléze 10 na zahradu, kde je postupně postříleli. Celkem bylo zavražděno 173 mužů.

Ženy s dětmi převezli do tělocvičny kladenského gymnázia, kde byly děti podrobeny zkoumáním, nakolik jsou z rasového hlediska vhodné k „převýchově“. 17 z nich vybrali k poněmčení, ostatních 81 dětí převezli dne 2. července do vyhlazovacího tábora Chelmo v Polsku. Tam byly usmrceny ve speciálním automobilu výfukovými plyny. 184 žen bylo převezeno do koncentračního tábora Ravensbrück.

Všechny domy polili benzínem a zapálili. V příštích měsících byly zbytky vypálených budov včetně hřbitova vyhozeny do povětří, stromy vykáceny (kromě jediného – hrušně),

rybník zavezen sutí, koryto potoka změnilo tvar. Nic nesmělo zůstat na svém místě. Vesnice měla zmizet beze stopy, a to i z mapy. Mělo zbýt jen holé pole. K pohřbení zavražděných mužů povolali z Terezína otrocké komando Židů, kteří museli vykopat hrob a pohřbit tam zemřelé. Tyto práce byly i nafilmovány pro účely „výchovy a instruktáže“ složek pracovní služby. Film byl později použit jako důkaz obžaloby v norimberském procesu i v procesu s Frankem a kladenskými gestapáky.

16. června bylo na střelnici v pražských Kobylisích popraveno dalších 26 lidických obyvatel (již dříve uvěznění členové rodin Horákových a Stříbrných, muži, kteří byli osudnou noc v práci nebo v nemocnici, 1 skrývající se a 2 chlapci, o kterých bylo zjištěno, že překročili 15 let věku). Celkem bylo zabito 340 lidických obyvatel: 192 mužů, 60 žen a 88 dětí. Likvidace obce trvala až do poloviny roku 1943. Po druhé světové válce se vrátilo 143 žen a po usilovném pátrání 17 dětí.

Jediný lidický muž, který unikl fašistickému běsnění, byl František Saidl. V prosinci 1938 v afektu zabil svého dospělého syna a šel se udat na četnickou stanici. Byl zadržen a odsouzen ke čtyřem letům vězení. Po návratu z vězení nic netušil o hrůzách, které se staly v jeho vesnici. Posilnil se panákem rumu v hospodě u Kallů v Makotřasech a zamířil do Lidic. Saidl později vyprávěl, že mu bylo divné, že cesta ve sněhu není vůbec vyšlapaná. Ještě stále nic netušil. Přešel návrší a odtud se mu naskytl šokující pohled. Viděl pouze holou pláň. V šoku se odpotácel zpátky do Makotřas. Tam se dozvěděl celou děsivou pravdu. I to, že byli popraveni i jeho zbylí dva synové. Vrátil se do Lidic a strávil Štědrý večer na své bývalé zahradě. Druhý den se šel sám přihlásit na gestapo v Kladně s tím, že si přeje být zastřelen. Připilý šéf gestapa Harald Wiesmann se mu vysmál a vyhodil ho. Po skončení války chtěl Saidl bydlet v nových Lidicích, tam však směli bydlet jen občané, kteří byli za války perzekuováni nacisty. Saidl tedy bydlet v nedaleké obci Stehelčevěs a zemřel roku 1961 ve věku 77 let.

Zločinné vyhlazení obce svou plánovitostí a chladnokrevností vyvolalo ve světě nebývalé rozhořčení a pobouření. Města a obce v Mexiku, Brazílii, USA a dalších zemích se přejme-

novávala na Lidice, jméno Lidice dostávaly i nově narozené děti. Pod jménem Lidice bojovaly československé tanky na frontě. Lidice se spolu s francouzskou obcí Oradour-sur-Glane, vyvražděnou roku 1944, staly symbolem boje proti německému nacismu. Příběh Lidic byl několikrát zfilmován, naposledy v roce 2011 s Karlem Rodenem v hlavní roli F. Saidla.

Vyhlazení Lidic se pro Německo ukázalo být spíše kontraproduktivní. Po této tragédii dostali spojenečtí letci rozkaz útočit i na obydlenou zástavbu německých měst, přestali brát ohledy na civilní obyvatelstvo. Československý odboj získal na vážnosti, Velká Británie i Francie se distancovaly od mnichovské dohody.

Po válce byla většina členů velitelského štábu Němců, kteří vraždili v Lidicích, potrestána. K. H. Frank byl popraven roku 1946 v Praze. W. Jacobi, H. Wiesmann a T. Thomsen byli popraveni roku 1947. H. U. Geschke zmizel roku 1945.

Max Rostock byl roku 1951 odsouzen k trestu smrti, ale trest mu prezident Antonín Zápotocký změnil na doživotí. V roce 1958 se stal spolupracovníkem STB, byl propuštěn a roku 1960 vyslán jako špion do NSR. Později se stal agentem německé služby BND. Tento válečný zločinec, vysoký důstojník SS, se zde pokojně dožil 73 let a zemřel v roce 1986.

Wilhelm Leimer byl po válce vydán Směrši (sovětské vojenské kontrarozvědce) a údajně popraven v Moskvě roku 1945. Podle některých domněnek to však byl sovětský špion NKVD nasazený do služeb gestapa. Za války byl Stalinem tajně vyznamenán Leninovým řádem. U pražského gestapa měl na svědomí stovky životů českých odbojářů. Po válce působil v SSSR v centrále KGB... Co k tomu dodat?

Po válce bylo rozhodnuto o obnově vesnice, což bylo na mírové manifestaci 10. června 1945 také ohlášeno. Od roku 1947 se postupně budovaly nové Lidice asi 300 metrů od místa původní obce. Vzniklo zde 150 nových domků, obecní úřad, pošta, kulturní dům (dnes Lidická galerie), obchodní centrum. Místo, kde stávala původní obec, je pietním územím, je to národní kulturní památka. Najdeme zde upravený hrob lidických mužů, nad nímž se tyčí prostý vysoký dřevěný kříž, památník lidickým ženám, odkryté základy Horákova statku, zákla-

Plánek se znázorněním původních i současných Lidic

dy kostela, školy, velkorysý památník Lidice s muzeem, obnovený hřbitov. Stojí zde celá řada betonových plastik, růžový sad s růžemi z celého světa a lipová alej, která spojuje pietní území původní obce s novými Lidicemi. Poblíž obnoveného rybníka stojí jediný původní strom z Lidic, hrušeň. Nacisté ho nechali stát, protože se domnívali, že je suchý.

Nejpůsobivější však je pomník lidickým dětem, který vhání slzy do očí i těm nejotřelejším. Akademická sochařka Marie Uchytilová (1924–1989) na něm začala pracovat ze své vlastní vůle, bez objednávky, už v 60. letech. Vymodelovala postupně jednu za druhou sochy všech 82 dětí, které byly zavražděny v Chelmnu. Toužila, aby sousoší lidických dětí odlité do bronzu stálo v Lidicích, ale neměla dost prostředků na tak nákladnou realizaci. Komunistický režim o pomník nejevil zájem. Podpora tehdy nepřišla ani ze zahraničí. Po autorčině smrti její manžel Jiří Václav Hampl sbíral malé dary od soukromých dárců a podařilo se mu odlít celkem 21 soch. V polovině 90. let se o osud Lidic začali zajímat občané z dánského města Albertslund. Veřejná sbírka, kterou uspořádali, pokryla náklady na třetinu celého sousoší. Prvních 30 soch bylo v Lidicích instalováno v roce 1995, poslední byly odhaleny v roce 2000, 11 let po smrti autorky. V roce

Sousoší lidických dětí od Marie Uchytilové

2010 byla jedna ze soch ukradena, následujícího roku byla nahrazena sochou novou.

Lidická tragédie inspirovala i mnoho dalších umělců ke vzniku hudebních děl (B. Martinů, K. Slavický a další) a také výtvarného umění. Anglický lékař sir Barnett Stross, jeden z představitelů hnutí „Lidice Shall Live“ (Lidice budou žít), v roce 1966 vyzval umělce z celého světa, aby u příležitosti 25. výročí lidické tragédie vyjádřili protest proti zvěli a násilí darováním uměleckého díla. Jeho myšlenka oslovila 264 umělců z 28 zemí světa, kteří poslali do Lidic téměř 350 prací. Tato díla jsou dnes vystavena v Lidické galerii v nových Lidicích. Galerie byla otevřena v roce 2003 na místě chátrajícího kulturního domu.

2 Pecínov

Ves Pecínov ležela mezi Novým Strašecím a Stochovem v okrese Rakovník. Nejstarší zmínka o Pecínově je z roku 1556. Mluví se v ní o lokalitách Pec a Na Slatině. Jak vzniklo jméno Pecínov, dnes už nedokážeme zjistit, může mít původ ve slově Pec nebo v osobním jménu. V písemných pramenech vystupuje Pecínov od 16. století hlavně v souvislosti se silnicí z Prahy na Rakovník, která vedla přes Tuchlovice, Rynholec, Pecínov a Rudu.

Pecínov byl spravován strašeckou městskou kanceláří, která ho ovšem vedla ve zvláštních knihách, jež se nedochovaly. V Pecínově město Strašecí vybíralo clo, což postihlo především Rakovník. Ten se proto dostával se Strašecím do častých sporů. Vesnice se rozrostla hlavně v 18. a 19. století a zaplnila prostor mezi Strašecím, Rudou a Rynholcem. Tím se dostala na rozhraní dvou velkých panství, protože na rozdíl od Strašecí, které patřilo ke Křivoklátsku, Rynholec patřil pod Smečno. A tak se i Pecínov rozdělil na Novostrašecký a Rynholecký.

Osnovu Pecínova tvořila křižovatka dvou silnic. Pražská silnice procházela od Rynholce přes Rudu do Rakovníka, kolmo ji protínala cesta ze Strašecí na Křivoklát. Domy lemovaly tyto dvě silnice po obou stranách a provoz na nich se podílel i na obživě obyvatel. Nejstarší

a nejvýznamnější stavbou byl zájezdní hostinec. Obyvatelé se živili zemědělstvím, těžbou a zpracováním dřeva z nedalekých křivoklátských lesů a také řemeslnou výrobou. Zpracovávali dřevo, vyráběli z něj náradí, náčiní, nádobí apod. V kolomazných pecích pálili ze dřeva kolomaz, v místní cihelně vypalovali cihly.

Roku 1921 zde žilo 574 obyvatel v 98 domech. Na začátku 20. let minulého století byl v místě zvaném Na Hořkovci náhodně nalezen úlomek lupku. Zjistilo se, že se zde nalézá velké ložisko kvalitního lupku. Lupek je sedimentární hornina vzniklá z jílovců, tvořící vrstvy a lupeny, využívá se v keramické výrobě, jako ostřívo nebo k výrobě šamotu. O několik let později se zde začal dobývat. Jeho spotřeba po druhé světové válce vzrostla. Jak se lupkový lom rozrůstal, stát začal postupně v 60. a 70. letech vykupovat obydlí v Pecínově a ta byla demolována, až Pecínov zanikl.

Zůstala jen horní část, zvaná Vobíralka, která náleží k Novému Strašecí. Není však původní, vznikla ve 30. letech 19. století a s dolní osadou nebyla ani urbanisticky spojena. Dnes v místě bývalé vsi najdeme kromě Českých lupkových závodů jen široké cesty, delší zídku u cesty a ruinu velkého domu. A bujnou vegetaci.

Zbytky posledního domu v Pecínově

3 Nový Dvůr (Neuhof) a Václav Bolemír Nebeský

Asi 500 metrů od silnice spojující obce Kokořín a Jestřebice leží mohutné rozvaliny někdejšího výstavního barokního statku Nový Dvůr.

V 19. století tu byl šafářem Václav Nebeský. Roku 1818 se zde narodil jeho syn, obrozenecký básník Václav Bolemír Nebeský. Tento dnes již pozapomenutý básník nejdříve chodil do české školy do Šemanovic, potom do německých škol ve Vidimi a České Lípě. Následně studoval na gymnáziu v Litoměřicích. Okolní vesničané pokládali mladého Nebeského za podivína, protože často trávil svůj čas na skalách za domem a zádumčivě hleděl do Kokořinského údolí. Nepochybně romantické prostředí samotného hradu Kokořína (v té době to byla neudržovaná, až strašidelná zřícenina) a jeho okolí ovlivnilo budoucího básníka. Vzpomínky na chvíle, které trávil v okolí svého domova, zapracoval do romantických veršů. Zde je úryvek z jeho nejznámější básně Protichůdci.

*Ač by teskno, přece rozkoš jesti,
Na vraníku v tmavém hvozdu jeti,
tichý hovor s hvězdičkami vésti,
píseň toužebnou si pozapěti...*

Václav Nebeský studoval filozofii a filologii na univerzitě v Praze. Ve dvaceti letech přijal jméno Bolemír. Po studiích žil čtyři roky ve Vídni, psal Listy z Vídně a zasilal je do časopisů Květy a Česká včela. Jsou označovány za první pokusy o fejetony. Po návratu do Prahy se stal domácím učitelem. Zapojoval se též do českého kulturního života. Stýkal se s J. K. Tylem, K. J. Erbenem, K. Havlíčkem Borovským, Karlem Sabinou.

V roce 1842 se seznámil na žofínském plese s Boženou Němcovou. Ihned mezi nimi vznikla oboustranná náklonnost. Vidali se na vlasteneckých schůzkách a výletech. Po jedné takové procházce napsala Němcová svoji první báseň, věnovanou českým ženám, která vyšla 1. dubna 1843 v Květech. Božena Němcová díky tomuto romantickému vzplanutí začala psát, započala se její umělecká dráha. Vztah byl intimní a budil pohoršení české společ-

Část rozpadající se usedlosti Nový Dvůr

nosti. Básník se rozhodl raději odjet do Vídně a tím vztah s Němcovou ukončil.

Václav Bolemír se angažoval politicky v revolučním roce 1848. Byl zvolen poslancem říšského sněmu. Mezitím se věnoval i redaktorské práci v Národních novinách. Po roce 1850 se stal redaktorem Časopisu českého Museum, později sekretářem Českého musea a správcem muzejní pokladny.

Z jeho básnického díla je nejznámější jeho báseň Protichůdci, která vznikla v návaznosti na Máchův Máj. V básních se orientoval na filozofii, kterou vyzdvihoval jako jednu z nejpotřebnějších věd. Napsal několik odborných literárních studií, zejména o starořecké kultuře. Velký kus práce odvedl jako překladatel. Soustředil se hlavně na starořeckou literaturu, například Aischyla, Aristofana, z římských autorů na Plauta. Překládal i Goetha, Heina, Byrona a Puškina.

Byl dvakrát ženatý, z každého manželství měl jednoho syna. Zemřel v Praze roku 1882 a je pohřben na Vyšehradě.

Dnes z bývalého statku Nový Dvůr zůstaly jen ruiny zarůstající křovím. Ještě nedávno měl alespoň špýchar (sýpka) střechu, ta se však už propadla, jak vidíme na snímku. Bývala zde i pamětní deska, která snad byla přenesena na Obecní úřad v Kokoříně. V době působení státního statku zde bylo uskladněno seno. Statek byl vrácen v restituci panu Vaňkovi, kterému patří i zámek Kokořín a další památky.

Ke statku nevedou žádné cesty, ta původní, lemovaná planými jabloněmi, zarostla křovím. Lidská noha sem už asi dávno nevkročila, ve sněhu můžeme pozorovat jen mnoho stop čilých zvířátek, která se tu pro-

hánějí. A představovat si, jak se tady v tomto inspirativním prostředí utvářela duše budoucího obrozence, který byl zase inspirací pro naši národní spisovatelku...

4 Lázně Boží Voda u Mladé Boleslavi

A si čtyři kilometry jihovýchodně od Mladé Boleslavi, za obcí Jemníky, se v lese více než 200 let nacházely lázně Boží Voda, zvané též Lázně Panny Marie. Ležely na úpatí vrchu Chlum.

Už na konci 15. století místní lidé patrně znali pramen čisté vody, který zde vyvěral. V širší známost se místo dostalo až mnohem později. V roce 1740 vypukla prusko-rakouská válka a Prusové zaplavili značnou část Čech. V roce 1741 přitáhli až k Mladé Boleslavi. Lidé ve strachu před násilnými odvody, drancováním a loupením uprchli do okolí. Představitelé města se dohodli s vojskem na slušném jednání, a proto se obyvatelé začali vracet zpět. Šířili zprávu o lesním prameni, který jim pomohl přežít v lesích. V roce 1745 došlo k zázračnému uzdravení špitálního Řihy, který se stěží dovlékl k pramenu, tam se napil a zpět šel lehce a zdravý. Docházelo i k dalším uzdravením. Například pětadvacetiletá Johana Bendová trpěla dnou a dva roky mohla chodit pouze o berlich. Pravidelným užíváním léčivé vody se uzdravila a mohla zase chodit. Až do roku 1812 visely v altánu její berle na znamení díky Panně Marii a Boží Vodě za uzdravení.

Pramen nazvali Mariánským. V roce 1747 nad pramenem postavili roubenou kapličku Panny Marie Bolestné a opodál stavení s dvěma komorami ke koupání. V té době se patrně vžilo pojmenování Boží Voda. Roku 1771 byla nad pramenem postavena nová zděná kaplička a poblíž lázeňský dům. Rozbor zdejší kyselky se stálou teplotou 7 °C kdysi prováděli odborníci, mezi nimi i vědec J. E. Purkyně.

Místo získalo na oblibě, stalo se cílem procházek mnohých obyvatel z města i okolí. Největší obliby dosáhla Boží Voda v 19. století. Fungoval zde hostinec, později došlo k rozšíření lázeňského domu, založení ovocného sadu,

Bývalé lázně Boží Voda

vznikly zde kulečnická a kuželna. Město pronajímalo objekt různým nájemcům, jednou z podmínek bylo odebírat pivo z městského pivovaru. Proslulý byl například vinárník Vavřinec Flakl. Pořádaly se zde slavnostní schůze spolků, taneční zábavy, procesí, střelecké závody a také národní manifestace, poutě a tábory lidu. V roce 1841 se zde konala jedna z prvních českých besed proklamujících práva Čechů, utlačovaných v monarchii. Místo navštívili Bedřich Smetana i Antonín Dvořák, koncertovala zde slavná Kmochova kapela z Kolína.

V roce 1864 v místě vypukl požár, který zcela zničil lázeňskou budovu. Roku 1870 byla postavena nová budova. O rok později dokonce zavedli z Mladé Boleslavi do Boží Vody dopravu omnibusy. Lázně se proslavily výbornou kuchyní a vyhlášenou kávou. Ještě v první polovině 20. století zde s úspěchem provozoval stáčírnu minerálky podnikavý inženýr V. Novotný. Vyráběla se zde také slazená limonáda „Božívodka“.

Od osmdesátých let minulého století patřila Boží Voda různým vlastníkům. Nedostatek financí postupně omezoval společenský